

**A SZENZORIÁLIS SZÍNHÁZ SZEREPE A SPECIÁLIS NEVELÉSI TERÜLETEK
SZÍNTERÉN – EGY SZISZTEMATIKUS SZAKIRODALOM-ELEMZÉS EREDMÉNYEI**

Szerzők:

Dan Beáta Andrea¹
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Puscas Carla²
Bonitas Magyar Speciális Oktatási Központ
(Románia)

Demény-Gavallér Csenge³
Bonitas Magyar Speciális Oktatási Központ
(Románia)

Wagner Andrea⁴
Bonitas Magyar Speciális Oktatási Központ
(Románia)

Oláh Andrea⁵
Bonitas Magyar Speciális Oktatási Központ
(Románia)

Árkosi Julianna (PhD)⁶
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Lektorok:

Fógel-Veres Anett (PhD)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Tamásiné Dsupin Borbála (PhD)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

...és további két anonim lektor

Dan Beáta Andrea, Puscas Carla, Demény-Gavallér Csenge, Wagner Andrea, Oláh Andrea és Árkosi Julianna (2024): A szenzorális színház szerepe a speciális nevelési területek színterén – egy szisztematikus szakirodalom-elemzés eredményei. *Különleges Bánásmód Interdiszciplináris folyóirat*, 10(4), 155-166. DOI: <https://doi.org/10.18458/KB.2024.4.155>

---

¹ Dan Beáta Andrea. Debreceni Egyetem (Magyarország). E-mail cím: dan.beata@arts.unideb.hu, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3171-0481>

² Puscas Carla. Bonitas Magyar Speciális Oktatási Központ-Nagyvárad (Románia).
E-mail cím: carlapuscas9@gmail.com

³ Demény-Gavallér Csenge. Bonitas Magyar Speciális Oktatási Központ-Nagyvárad (Románia).
E-mail cím: csenge09@yahoo.com

⁴ Wagner Andrea. Bonitas Magyar Speciális Oktatási Központ-Nagyvárad (Románia).
E-mail cím: wandi08@yahoo.com

⁵ Oláh Andrea. Bonitas Magyar Speciális Oktatási Központ-Nagyvárad (Románia).
E-mail cím: olah.andrea77@yahoo.com

⁶ Árkosi Julianna (PhD), Debreceni Egyetem, Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Kar (Magyarország). E-mail cím: arkosi.julianna@ped.unideb.hu. ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-2694-1216>

Absztrakt

Jelen tanulmány fókuszában egy szisztematikus szakirodalmi áttekintés eredményeinek bemutatása áll, mely a szenzoriális színház (sensory theatre) hatásait vizsgálja speciális nevelési közegben. A multiszenzoros színházi élmények célja, hogy a sajátos nevelési igényű és fogyatékkal élő gyermekeket szórakoztatva fejlessze, valamint, hogy egyfajta szenzoros megtapasztalásban elmerülve bevonhassa az előadás menetébe is. A szenzoriális színházhoz kapcsolódó egyedi élmények, esztétikai és fejlesztő hatások vizsgálata a nemzetközi szakirodalomban eltérő fogalomhasználat és nagyon gazdag módszertani ajánlásokat követve jelenik meg. Kutatásunk a PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) kritériumok alapján készült, amely protokoll biztosítja a szisztematikus szakirodalom-elemzés áttekinthetőségét. Az EBSCO Discovery Service tudományos keresőjében 62 cikket találtunk. Három szerző áttekintette az absztraktokat, és ha a befogadási kritériumok teljesültek, a teljes szövegeket a Zotero programba exportáltuk, melyet tartalmi és módszertani minőségértékelés követett (N=12). A 12 empirikus folyóiratcikkből álló szöveges adatbázisunkba további 2 tanulmányt és egy szakkönyvet vontunk elemzés alá. Eredményeink szerint a legtöbb kutatás az érzékszervi színház immerszív természetét összhangba vonta a nevelési feltételek hozzáférhetőségének, vonzóvá tételének irányelveivel, ugyanakkor nagy hangsúlyt kapott az inkluzív oktatásban megjelenő élménnyújtás fontossága. A szenzoriális színház, egyedi élményként, valamint innovatív módszerként, hangulatok és érzékek mentén fejleszti a gyermekeket, figyelembe véve a tanulók sajátos érzékszervi igényeit és tanulási preferenciáit. Limitációként elmondható, hogy viszonylag kevés empirikus tanulmányt találtunk, mely kifejezetten a speciális nevelési közegben vizsgálja a szenzoriális színház hatását, az áttekintett dokumentumok sok esetben csak közvetve érintik a speciális nevelési folyamatokat.

Kulcsszavak: speciális nevelés, szakirodalom elemzés, szenzoriális színház, szenzoros feldolgozási zavar, inklúzió

Diszciplína: neveléstudomány

Abstract:

THE ROLE OF SENSORY THEATRE IN THE FIELD OF SPECIAL EDUCATION – RESULTS OF A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW

This study focuses on presenting the results of a systematic literature review that examines the effects of sensory theatre in a special educational environment. The purpose of multisensory theatrical experiences is to entertain and develop the abilities of children with special educational needs, immersing them in a sensory bath and involving them in the course of the performance. The examination of the aesthetic and developmental effects of unique experiences related to sensory theatre appears in the international literature with varied terminology and a rich array of methodological recommendations. Our research was conducted based on the PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) criteria, which ensure the transparency of systematic literature analysis. We found 62 articles in the EBSCO Discovery Service scientific search engine. Three authors reviewed the abstracts and, if the inclusion criteria were met, exported the full texts to Zotero for content and methodological quality assessment (N=12). Our text database, consisting of 12 empirical journal articles, was further analyzed along with 2 additional studies and a textbook. According to our results, most research aligned the immersive nature of sensory theatre with the attractiveness of educational conditions, while emphasizing the importance of experience provision in inclusive education. Sensory theatre, as a unique experience and

innovative method, develops children's abilities along moods and senses, considering the specific sensory needs and learning preferences of the participants. A limitation is that relatively few empirical studies specifically examine the effect of sensory theatre in special educational settings, as the reviewed documents often only indirectly touch on special educational processes.

Keywords: special education, literature analysis, sensory theatre, sensory processing disorder, inclusion

Discipline: pedagogy

A szenzoros színház

A kreatív művészet és az egészségügy kapcsolata az utóbbi évtizedekben egyre nagyobb figyelmet kapott, hiszen számos tanulmány és kutatás mutatta ki, hogy a művészeti tevékenységek pozitívan befolyásolhatják a mentális és fizikai egészséget. A kreatív művészetek magukba foglalják a képzeletgazdag és kifejező tevékenységek széles skáláját, mint például az irodalmi művészetek (pl. kreatív írás, költészet), az előadóművészetek (pl. zene, tánc, színház, bábozás) és a vizuális művészetek (pl. rajzolás, festés, szobrászat). Az ilyen kifejező beavatkozások gyakran pszichoszociális jellegű eredmények elérését célozzák, függetlenül a populációtól, és gyakran foglalkoznak érzelmi konfliktusokkal, az önuralommal és kontrollal, az önértékeléssel és az énképpel (Edwards et al., 2020).

A színházat már az ókori görögök óta használják annak érdekében, hogy az emberek katartikus élményt érjenek el, vagyis egyfajta érzelmi megtisztulást. A színház lehetővé teszi az emberek számára, hogy biztonságos környezetben fedezzék fel az érzelmeiket. A színház egy kreatív és absztrakt módja annak, hogy különböző életutakkal rendelkező embereket közös élményben hozzon össze, és lehetővé tegye számukra, hogy kölcsönhatásba lépjenek és kapcsolódjanak egymáshoz (Wheater, 2013). A művészetalapú programok különösen alkalmasak lehetnek a részvételi élmények gazdagítására, különösen a kommunikáció, az interperszonális interakciók és a kapcsolatok terén (Edwards et al., 2020).

A színházat évtizedek óta használják a mentális betegségekkel küzdő emberek terápiájaként. Az elmúlt évtizedben azonban elkezdtek terápiaként alkalmazni az autizmussal élő gyermekek számára is. A színház használata nagy hatással lehet az autizmussal élő gyermekek szociális és érzelmi fejlődésére, valamint forradalmasíthatja a színházterápia és az autizmus terápia modelljeit. A színházterápia rendkívül előnyös megközelítés az autizmussal élő gyermekek számára, mivel segíti a szociális, érzelmi, kommunikációs és nyelvi készségek fejlesztését (Wheater, 2013).

Mattaini (2020) meghatározása szerint a szenzoros színház olyan előadás, amely: a) egy immerszív színházi darab, amelyben a közönség intim érzékszervi élményeket él át; b) gondosan felépített struktúrával, amely szándékosan rugalmas az implementációjában, hogy többféle részvételi lehetőséget kínáljon; c) nagyon engedékeny a szociálisan korlátozott viselkedésre; d) az első pillanattól kezdve úgy tervezett, hogy magában foglalja azokat a közönségeket, akik korábban kognitív állapotuk miatt kizártak a színházból.

A szenzoros színház az immerszív színház műfajába illeszkedik, ami hírhedten nehezen definiálható műfaj. Az "immerszív" kifejezést használhatjuk a szenzoros színház leírására amennyiben a fizikai tervezésre utalunk, hiszen nincs megkülönböztetés a színész/közönség tér között, hanem a közönség teljesen belemerül az előadás világába, a cselekmény pedig körülöttük zajlik. A színházi élmények kiválóan alkalmasak a széles körű készségek, mind

az akadémiai, mind a szociális-érzelmi jellegű készségek tanítására. Minden tanuló számára előnyös lehet, ha lehetőséget kap arra, hogy kilépjen saját nézőpontjából és gondolkodásmódjából, és felfedezze mások helyzeteit, konfliktusait, hiteit, viselkedését és motivációit (Wheater, 2013). Emellett más elemek is szerepelnek, mint például egy laza narratív struktúra, kislétszámú közönség, és a gondviselővel való kapcsolatok ápolása, amelyek gyakori módszerek a szenzoros színházban.

Mező és Mező (2022) szerint évről évre nő a sajátos nevelési igényű gyerekek száma, ezért szükség van egy fókuszáltabb áttekintésre, amely a különféle fizikai és fejlődési fogyatékossgal élő gyermekekkel foglalkozik, akik kognitív, kommunikációs, fizikai és/vagy szociális akadályokkal küzdenek a mindennapi élet során, valamint csökkent részvételt tapasztalnak, és nagyobb a pszichoszociális diszfunkció kockázata, mint kortársaiknál. Az érzékelési, feldolgozási és fejlődési rendellenességekkel küzdő gyermekek és családjaik a beépített, érzékelési és társadalmi környezetben olyan akadályokkal szembesülnek, amelyek korlátozzák a közösségi kulturális művészetekben való részvételüket. A foglalkozásterapeuták innovatív szolgáltatási megközelítéseket kezdtek alkalmazni ezen akadályok lebontására, és ezen gyermekek és családjaik közösségi részvételének biztosítására. Szervezeti szintű konzultációk révén a foglalkozásterapeuták együttműködnek a közösségi kulturális művészeti szervezetekkel, hogy olyan érzékeny programokat fejlesszenek ki, amelyek környezeti módosításokat, előkészítő anyagokat és képzett személyzetet alkalmaznak, hogy támogassák a gyermekek és családjaik kulturális művészetekben való részvételét (Umeda, 2017).

Meghatározásunkban a szenzoriális színház egy olyan előadó-művészeti forma, mely során a színházi előadás központi eleme az érzékszervek aktíválása különböző típusú ingereken (mint például fények, hangok, illatok, textúrák, vagy akár ízek) keresztül. A célja, hogy minden résztvevő számára

hozzáférhetővé tegye az előadásokat, beleértve a speciális nevelési igényű vagy fogyatékossgal élő személyeket is. Ez az innovatív megközelítés nem csupán esztétikai élmény, hanem fejlesztő hatású is lehet a résztvevők számára, különösen a speciális nevelési környezetekben.

Az érzékszervi integrációs zavar

Az érzékszervi integrációs zavar (Sensory Integration Disorder, SID) egy neurológiai rendellenesség, amely abból adódik, hogy az agy nem képes megfelelően integrálni a test öt alapvető érzékszervi rendszeréből (látás, hallás, tapintás, szaglás és ízlelés), a mozgás érzékéből (vesztibuláris rendszer) és/vagy a testhelyzet érzékeléséből (propriocepció) érkező információkat. Az érzékszervi információk érzékelése normális, de a feldolgozásuk rendellenes, ami hatással van a mindennapi funkcionális tevékenységekben és rutinokban való részvételre (Mohamed & Azzam, 2012).

A szenzoros integráció fogalmát először A. Jean Ayres, foglalkozásterapeuta írt le az 1970-es években. Ez arra utal, hogy a test hogyan dolgozza fel és szervezi meg a környezetből érkező érzékszervi ingereket. Ayres szerint az érzékelőrendszer más készségekhez hasonlóan, például a nyelvhez és a motoros készségekhez, idővel fejlődik, és ha ebben a folyamatban zavar lép fel, szenzoros integrációs zavar alakulhat ki. Ez a zavar akkor jelentkezik, ha az érzőidegsejtek nem működnek hatékonyan, ami hatással lehet az egyén fejlődésére, tanulására és érzelmi szabályozására. Ayres (1972) azt feltételezte, hogy egyes gyermekeknél az érzékszervi integráció károsodása figyelhető meg, amely a célzott viselkedésekben tapasztalt nehézségek formájában nyilvánul meg. Ez az érzékszervi integrációs diszfunkció megmagyarázhatja, hogy egyes gyermekek miért küzdenek új készségek elsajátításával, önmaguk szabályozásával, az iskolai vagy játékos tevékenységekben való részvétellel, illetve pozitív társas élményekkel való részvétellel (Pollock, 2006). Az elmúlt évtizedek során a kutatók az érzékszervi

integráció számos aspektusát vizsgálták különböző populációkban, beleértve a tipikusan fejlődő gyermekeket, valamint tanulási nehézségekkel küzdő gyermekeket, autizmussal, Asperger-szindrómával és figyelemhiányos hiperaktivitás-zavarral (ADHD) élő gyermekeket. Ezen munkák során az érzékszervi integrációval kapcsolatos különböző tudományos elméletek születtek, és a szerzők különböző, új fogalmakat kezdtek használni az érzékszervi integrációra vonatkozó nézőpontjaik leírására, valamint új modelleket javasoltak.

A kutatás

A szisztematikus áttekintés célja annak feltérképezése, hogyan segítheti a szenzoriális színház a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlődését, különösen azokban az esetekben, ahol szenzoros

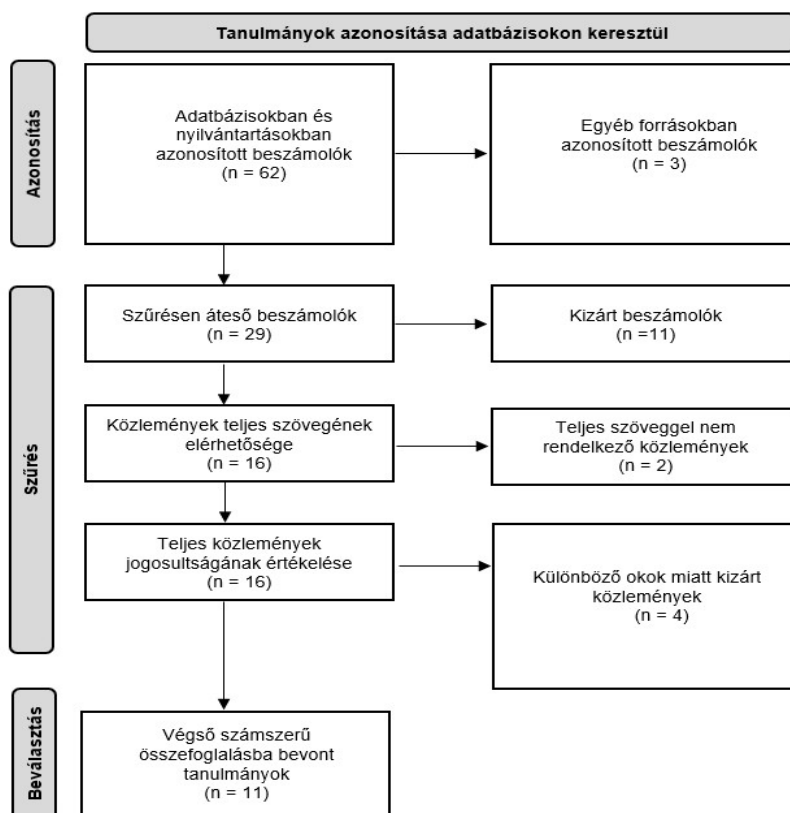
feldolgozási zavar (SPD) van jelen. A kutatás olyan kérdéseket vizsgál, mint:

1. Hogyan járul hozzá a szenzoriális színház az inkluzív nevelési környezet kialakításához?
2. Milyen specifikus hatásokat lehet megfigyelni a gyermekek kognitív, érzelmi és szociális fejlődésében?

Módszer

A kutatás alapját a PRISMA-protokoll (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses, 2015) szerint felépített szisztematikus áttekintés adja. Az adatbázisokban végzett keresések eredményeként összesen 62 cikket találtak az EBSCO Discovery Service keresőn keresztül. A szűrési folyamat végén 12 empirikus tanulmány és további 2 tanulmány, valamint egy könyv került be az elemzésbe (1. ábra).

1. ábra. PRISMA ajánlás a szisztematikus irodalmi áttekintés folyamatábrája. Forrás: saját szerkesztés

Beválasztási és kizárási kritériumok

A szisztematikus szakirodalomáttekintés a következő beválasztási kritériumok szerint épült fel: (1) lektorált folyóiratban publikált empirikus kutatásokról szóló tanulmányok, (2) a szenzoriális színház szerepét vizsgálva a speciális nevelési igényű gyermekek fejlesztésében, (3) angol nyelven íródott publikációk, (4) a neveléstudomány, bölcsészettudomány, társadalomtudományok, szociológia és pszichológia tudományágak keretében megjelent publikációk. Kizárási kritériumok között szerepelt, hogy a szakdolgozatokat, újságcikkeket, könyveket és könyvfejezeteket nem vettük figyelembe, és csak empirikus tanulmányokat és tudományos folyóiratban megjelent tanulmányokat választottunk ki az áttekintéshez.

A fent említett célok és kutatási kérdések tükrében jelen tanulmányban a szenzoriális színház szerepét vizsgáljuk meg speciális nevelési közegben, kiemelve az érzékszervi élmények fontosságát a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlődésében. Áttekintjük, hogy az inkluzív nevelésben hogyan használható fel a szenzoriális színház. Szisztematikus szakirodalomelemzés segítségével feltérképezzük a legújabb kutatási eredményeket, különös hangsúlyt fektetve a szenzoriális színház hatásaira és az érzékelésre épülő pedagógiai módszerekre.

Keresési stratégiák

A keresést az EBSCO Discovery Service keresőmotorjában végezte 2024 márciusában, amely 62 adatbázist tartalmaz. Először a megfelelő kulcsszavak kiválasztása történt, majd azok tesztelését végezte el, háromszori keresési próbával. Ezután a kiválasztott kulcsszavakkal keresett rá a tanulmányokra:

- szenzoriális színház VAGY immerszív színház VAGY érzékszervi színház (sensory theatre OR immersive theatre OR sensory performance);
- speciális nevelési igény VAGY fogyaté-kosság, VAGY szenzoros feldolgozási zavar (special

educational needs OR disability OR sensory processing disorder).

A tanulmányok szelekciója

A keresőmotor összesen 62 tanulmányt talált a szenzoriális színház témakörében az EBSCO alkalmazásával, amelyeket a Zotero hivatkozásjegyzék szoftverbe importáltunk. Az első lépésben eltávolítottuk a másodpéldányokat (7). A megmaradt tanulmányok absztraktszűrése mentek át, ami után 29 tanulmány maradt. Ebből 11 tanulmányt kizártunk, mert nem felelt meg a beválasztási kritériumoknak. A teljes szöveggel rendelkező közlemények közül 16 került tartalmi és módszertani elemzésre. Végül, a tartalmi egyezés hiányának okán további 4 tanulmányt kizártunk, így a végső szakirodalmi áttekintésbe 11 tanulmány került bevonásra (1. ábra, 1. táblázat).

1. táblázat: A kiválasztott cikkek eloszlása a megjelenés éve szerint. Forrás: szerzők.

Megjelenés Cikk/db Szerzők		
1993	1	Friedman, S.
2007	2	Caldwell, P.; Gilman, S.
2018	1	Ryan, H. E., & Flinders, M.
2020	3	Coutts, G., & Eça, T. (Eds.); Howson-Griffiths, T.; Mattaini, M.
2022	1	Acevedo, B., Malevicius, R., Fadli, H., & Lamberti, C.
2023	2	Webb, T.; Verlander, F.
2024	1	Esling, N.

Eredmények

Jelen szakirodalomáttekintés a szenzoriális színház területén vizsgálja az inklúzió és a speciális nevelési igényű tanulók bevonódásának kérdését.

A bevásztott tanulmányok 1993-2024 közötti publikációs szakaszt fednek le (1. táblázat), ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a szenzoriális színház alkalmazása és hatásainak elméleti és empirikus vizsgálata viszonylag új jelenségként jelenik meg a neveléstudományban és a művészetpedagógiában.

A 2. táblázat alapján látható, hogy a szenzoriális színház témakörével foglalkozó tanulmányok első sorban társadalomtudományi, ezen belül neveléstudományi és pszichológiai, valamint egy esetben művészet- és egészségtudományi folyóiratokban jelentek meg. A publikációk minőségét és hatását a Scimago Journal Rank (SJR) mutatóval vizsgálták, amely a Scopus adatbázis adatai alapján méri a folyóiratok tudományos befolyását. Összesen hét

tanulmány jelent meg olyan folyóiratokban, amelyeket a Scopus tudományos adatbázis indexál. A kilenc vizsgált folyóirat közül négy az Egyesült Államokban, további négy pedig az Egyesült Királyságban került kiadásra. Ez az eloszlás jól tükrözi, hogy a szenzoriális színház kutatásai első sorban az angolszász tudományos közegekben találhatók meg, különösen az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság vezető szerepére mutatva a terület tudományos feldolgozásában. A kutatások földrajzi súlypontjának eltolódását jelzi továbbá, hogy a publikációk felét az Egyesült Államokban végezték. Ennek oka, hogy a magasan indexált folyóiratok jelentős része ezekben az országokban működik, még ha a szerzők egy része más földrajzi területekről is származik.

2.táblázat. Az elemzésbe beemelt tanulmányok jellemzői. Forrás: Szerzők.

Szerző(k)	Év	Fogalomhasználat	Kutatási módszer	Ország
Acevedo, B., Malevicius, R., Fadli, H., Lamberti, C.	2022	Kulturális hatás	esettanulmány	Egyesült Királyság
Caldwell, P.	2007	Inklúziós törekvések	intervenció	Egyesült Királyság
Coutts, G., Eça, T. (Eds.).	2020	Művészet által való tanulás	intervenció	Finnország
Esling, N.	2024	Kulturális hatás és művészet által való tanulás, élményszerzés	esetleírás, megfigyelés	Egyesült Királyság
Friedman, S.	1993	Inklúziós törekvések	intervenciók	Egyesült Államok
Gilman, S.	2007	Inklúziós törekvések	intervenciók	Egyesült Államok
Howson-Griffiths, T.	2020	Kulturális hatás és művészet által való tanulás, élményszerzés	megfigyelés	Egyesült Királyság
Mattaini, M.	2020	Művészet által való tanulás	megfigyelés	Egyesült Államok
Ryan, H. E., Flinders, M.	2018	Kulturális hatás és művészet által való tanulás, élményszerzés	megfigyelés	Egyesült Királyság
Webb, T.	2023	Kulturális hatás és művészet által való tanulás, élményszerzés	esettanulmány	Egyesült Királyság
Verlander, F.	2023	Inklúziós törekvések	élménybeszámoló/ megfigyelés	Egyesült Királyság

A szenzoriális színház témakörében végzett tanulmányok elemzése során a szerzők különböző kutatási módszerekkel vizsgálták annak hatásait, különösen a kulturális és művészeti tanulási élmények terén. A kutatások elsősorban az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban zajlottak, ám Finnországban is készült jelentős tanulmány. A leggyakrabban használt kutatási módszerek az esettanulmány, az intervenció és a megfigyelés voltak.

Acevedo és társai (2022) az Egyesült Királyságban esettanulmány keretében vizsgálták a szenzoriális színház kulturális hatásait. Caldwell (2007) az inklúziós törekvésekre koncentrált intervenciók kutatásával szintén az Egyesült Királyságban. Coutts és Eça (2020) Finnországban az „művészet általi tanulás” fogalmát vizsgálták intervenciók módszerrel, míg Esling (2024) az Egyesült Királyságban eseteírás és megfigyelés segítségével a kulturális hatásokra és a művészet általi élményszerzésre összpontosított.

Az Egyesült Államokban Friedman (1993) és Gilman (2007) az inklúziós törekvéseket vizsgálták intervenciók módszerekkel, míg Mattaini (2020) művészet általi tanulási folyamatokat tanulmányozott megfigyelésekkel. Howson-Griffiths (2020), Ryan és Flinders (2018), valamint Webb (2023) az Egyesült Királyságban vizsgálták a kulturális hatásokat és a művészet általi tanulást különböző módszerekkel, beleértve az esettanulmányokat és a megfigyelést. Verlander (2023) pedig élménybeszámolókon és megfigyeléseken alapuló kutatást végzett az inklúziós törekvések vizsgálatában.

A kutatások földrajzi eloszlása arra utal, hogy az angolszász országok vezető szerepet töltenek be a szenzoriális színház és annak inklúziós nevelési lehetőségeinek feltérképezésében. A szenzoriális színház jelentős hatással van a sajátos nevelési igényű (SNI) tanulókra, különösen a szociális, érzelmi és kommunikációs képességek fejlesztésében. Ez a különleges színházi forma több érzékszervi inger együttes alkalmazásával segíti a

tanulók részvételét és elmélyíti az szenzoriális élményt. A szülők bevonása itt is kulcsfontosságú, hiszen a színházi élményeket a családi környezetbe is át lehet ültetni, így támogatva a gyermek fejlődését a szociális és kognitív készségek terén. A szenzoriális színház olyan környezetet teremt, ahol az SNI tanulók biztonságban érezhetik magukat, miközben különböző érzékszervi ingereken keresztül aktívan részt vesznek az előadásokban. Az ilyen típusú színház fejleszti a tanulók koncentrációját, érzelmi szabályozását, és szociális interakcióikat, miközben hozzáférhetőbbé és befogadóbbá teszi a művészeteket a speciális nevelési igényű gyermekek számára. A színházterápiás programok és a szenzoriális színházak különösen hasznosak autizmus spektrumzavarral és egyéb szenzoros feldolgozási zavarokkal küzdő tanulók számára, mivel ezek az előadások kifejezetten az ő igényeikhez igazodnak, például fény- és hanghatások finomításával. Az inklúzióban játszott szerepét tekintve, a szenzoriális színház elősegíti a társadalmi kapcsolatok kialakulását és a kommunikációs készségek fejlesztését, különösen akkor, ha a tanárok és szülők aktívan részt vesznek a folyamatban, együttműködve a színházi szakemberekkel és terapeutákkal. Ez a megközelítés segíti a tanulók integrációját és fejlesztését, mivel a különböző érzékszervi ingerek kombinációja lehetőséget nyújt a világ mélyebb megértésére és az érzelmek kifejezésére.

Acevedo et al. (2022): Ez az esettanulmány 25 sajátos nevelési igényű (SNI) tanulót vizsgált az Egyesült Királyságban, ahol a szenzoriális színház kulturális hatását elemezték. A kutatás célja az volt, hogy megértse, hogyan javítják a multiszenzoros előadások a társadalmi interakciókat és az érzelmi fejlődést. Az eredmények szerint a szenzoros stimuláció javította a tanulók részvételét és kommunikációját a közösségi terekben. Caldwell (2007): Egy intervenciók kutatás 30 súlyos tanulási zavarokkal élő gyermek bevonásával, amely az Egyesült Királyságban zajlott.

A szenzoros színház segítségével a tanulók kommunikációs és szociális készségeinek fejlesztésére törekedtek. Az eredmények alapján a szenzoriális élmények jelentős fejlődést mutattak a diákok közötti interakciókban. Coutts & Eça (2020): Finnországi tanulmány 40 SNI tanuló részvételével, amely a művészeti alapú tanulás hatásait vizsgálta. Az intervenciók szenzoriális eszközök felhasználásával javították a diákok kognitív és érzelmi fejlődését, különösen a kreativitás terén. Esling (2024): Ez az Egyesült Királyságban végzett kutatás 20 SNI gyermek esetleírásával vizsgálta a szenzoriális színház művészeti és kulturális hatásait. A megfigyelés módszerével kiderült, hogy a színházi élmények javították a gyermekek érzelmi kifejezését és társadalmi interakcióit. Friedman (1993): Amerikai intervenció 35 autizmus spektrumzavarral élő gyermekkel, amely a szenzoros alapú oktatási módszerek hatékonyságát vizsgálta. Az eredmények szerint a multiszenzoros élmények jelentősen növelték a tanulók szociális interakcióját és kommunikációját. Gilman (2007): Ez az Egyesült Államokban végzett intervenciók kutatás 50 autizmus spektrumzavarral élő diák bevonásával vizsgálta a szenzoros színház hatását a szociális készségek fejlesztésére. A kutatás kimutatta, hogy az interaktív színházi előadások jelentősen növelték a gyermekek részvételét és javították a társas interakcióikat. Howson-Griffiths (2020): Az Egyesült Királyságban 25 SNI tanuló részvételével végzett megfigyeléses tanulmány a szenzoriális színház kognitív és érzelmi fejlődésre gyakorolt hatását vizsgálta. Az eredmények alapján a multiszenzoros élmények elősegítették a tanulók érzelmi szabályozását és a társas kapcsolatok kialakítását. Mattaini tanulmánya (2020) 30 autista gyermekre összpontosított. A szenzoros alapú intervenciók segítettek javítani a tanulók figyelmi és érzelmi szabályozási készségeit, különösen a csoportos tevékenységek során. Ryan & Flinders (2018): Az Egyesült Királyságban végzett megfigyeléses kutatás 20 diák részvételével vizsgálta a szenzoriális

színház kulturális és érzelmi hatásait. Az eredmények szerint az ilyen típusú színház segítette a diákok érzelmi fejlődését és a társadalmi beilleszkedést. Webb (2023): ez az esettanulmány 25 SNI tanulót vont be az Egyesült Királyságban, ahol a szenzoriális színház hatásait vizsgálták a szociális és érzelmi készségekre. A kutatás kimutatta, hogy a multiszenzoriális élmények pozitívan befolyásolták a tanulók közösségi részvételét és kommunikációs készségeit. Verlander (2023): Az Egyesült Királyságban végzett kutatás 30 gyermek részvételével vizsgálta a szülők és pedagógusok együttműködését a szenzoriális színház alkalmazásában. Az eredmények szerint a színházi élmények javították a tanulók érzelmi kifejezését és a szülő-iskola közötti kommunikációt.

A szenzoriális színház és a speciális nevelés összefüggéseiben a leggyakrabban használt fogalmak a kommunikáció, bevonódás és támogatás. Ezek a kulcselemek a szenzoros színházi előadások során az érzelmi és társadalmi fejlődés elősegítésére összpontosítanak. Az SNI tanulók számára a szenzoriális színház lehetőséget nyújt a verbális és non-verbális kommunikáció fejlesztésére. A vizuális, auditív és tapintási ingerek segítenek megérteni és feldolgozni a közvetített üzeneteket. Például, a Bushnell Színház olyan vizuális támogatásokat alkalmaz, mint kommunikációs táblák és szenzoros csomagok, amelyek segítik a verbális kommunikációban akadályozott gyerekeket a színházi élmény során.

A kommunikációs táblák fontos eszközök az augmentatív és alternatív kommunikáció (AAC) területén, melyek segítenek azoknak, akik verbálisan nem képesek vagy korlátozottan képesek kommunikálni. A színházban elérhető szenzoros csomagok olyan eszközöket tartalmaznak, mint például zajsűrő fejhallgatók, fül dugók, fidget játékok stb. Az előadás alatt a ház világítása alacsony szinten marad, a látogatók beszélhetnek vagy elhagyhatják a helyüket, ha szükséges, és olyan tereket is kínálnak, ahol állni vagy mozogni lehet.

A szenzoriális színházban az interaktív és multiszenzoros elemek ösztönzik a tanulók aktív részvételét. Ez a fajta részvétel segíti az érzelmi és szociális készségek fejlesztését, különösen azoknál, akik autizmussal vagy szenzoros feldolgozási zavarral küzdenek. A szülők bevonása és a támogató környezet megteremtése is alapvető fontosságú. A szenzoros előadások során a családok és pedagógusok együtt dolgoznak, hogy biztonságos és befogadó környezetet alakítsanak ki, amely minimalizálja a szorongást és támogatja a fejlődést.

Összegzés

A szenzoriális színházi előadássorozatunk a nagyvárad Orca egyesület által megnyert MOL gyermekgyógyító program keretein belül valósult meg a 2023-2024-es tanévben. Ez az innovatív nevelési projekt több nagyvárad speciális intézmény együttműködésével gazdagította a gyermekek fejlesztési lehetőségeit. A mi intézményünkben összesen 15 sajátos nevelési igényű gyermek és 8 pedagógus vett részt ebben a programban, amely a kutatások színteréül is szolgált. Az előadásunk címe "Az erdő meséje" volt, és márciustól júniusig több alkalommal vittük színre. Célunk, hogy a jövőben több témát is feldolgozzunk, így tovább szélesítve a gyermekek szenzorális élményeit és fejlődési lehetőségeit. A szenzoriális színház tapasztalatai és az abban részt vevő pedagógusok és gyermekek közös munkája hozzájárul a program által kitűzött célok sikeres megvalósításához.

A szenzorális sokszínűség elsősorban elősegíti a gyermekek érzékszervi integrációs folyamatait, amelyek során a különböző érzékszervi információk összesítődnek és értelmeződnek. A feldolgozási nehézségekkel küszködő gyermekek esetében ez a folyamat különösen kritikus, mivel a megfelelő ingerek hiánya vagy egyoldalúsága a fejlődési késlekedésekhez, szorongáshoz és a mindennapi életben való nehézségekhez vezethet. A szenzoriálisan gazdag környezet lehetőséget teremt arra,

hogy a gyermekek felfedezzék és tapasztalják a világot, így javítva a felfogóképességüket és az érzelmi stabilitásukat. Másodsorban, a szenzoriálisan sokrétű impulzusok támogatják a gyermekek kreativitását és önkifejezését. Az eltérő érzékszervi hatások, mint például a textúrák, hangok vagy színek iránti érzékenység, lehetővé teszik a gyermekek számára, hogy saját tapasztalataikat és érzéseiket tartalmasabb módon fejezzék ki. A művészet, zene és játék integrálása a tanulási folyamatokba jó lehetőségeket kínál a kifejezésre és a kommunikációs készségek fejlesztésére. Harmadszor, a szenzoros élmények szerepe a szociális interakciókban is fontos; a közös játék és az érzékek felfedezésén alapuló tevékenységek elősegítik a társas kapcsolatok kialakulását, így csökkentve a szociális elszigeteltség érzését. A csoportos tevékenységek során a gyermekek közötti együttműködés és empátia fejlődése szintén kulcsfontosságúvá válik.

A feldolgozott szakirodalomáttekintés inkluzív, illetve speciális igényű nevelési területeken vizsgálja a szenzoriális színház hatásának kérdéskörét. A beválogatott tanulmányok 1989-2024 közötti publikációs szakaszt fednek le, azaz a szenzoriális színház hatását vizsgálva az elméleti és empirikus tematikájú vizsgálódása egészen új fenoménként van jelen a neveléstudomány területén.

A megadott cikkek elemzése során arra lehet következtetni, hogy a szenzorális sokrétűség és az érzékszervi tapasztalatok jelentős hatással vannak a fejlődési folyamatokra, különösen a speciális igényű gyermekek körében. Acevedo, B., Malevicius, R., Fadli, H., & Lamberti, C. (2022) hangsúlyozzák a szenzoros integráció fontosságát a gyermekek kognitív és emocionális fejlődésében, míg Coutts, G., & Eça, T. (2020) a pedagógiai alkalmazások és intervenciós lehetőségek tapasztalatait tárgyalják, amelyek hozzájárulhatnak a szenzoros érzékenységgel küzdő egyének pozitív fejlődéséhez. Esling (2024) is kiemeli a szenzorális élmények szerepét a társas interakciókban, amelyek elősegítik a gyermekek közötti kapcsolatokat, míg Howson-Griffiths

(2020) a kreativitás és az önkifejezés jelentőségét hangsúlyozza, amelyeken keresztül a gyermekek érzelmeiket és tapasztalataikat kifejezhetik. Ryan és Flinders (2018) pedig az inkluzív oktatás paradigmáit vizsgálják, amelyek szintén figyelembe veszik a szenzorális különbségeket, hozzájárulva ezzel a tanulás és fejlődés sokszínűségéhez.

Jelen szakirodalmi elemzés, valamint a fent említett tanulmányok egyértelműen rávilágítanak arra, hogy a szenzorális sokrétűség nem csupán eszközként szolgál a fejlődési nehézségekkel küzdő gyermekek számára, hanem alapvető fontosságú a holisztikus fejlődésükhöz is. A szenzoros élmények és interakciók integrálása a pedagógiai és terápiás gyakorlatokba hozzájárul a gyermekek érzelmi stabilitásához, szociális készségeik fejlődéséhez, valamint kreatív önkifejezésük gazdagodásához. A jövőbeli kutatások és beavatkozások során fontos figyelembe venni a gyermekek egyéni érzékenységeit és azokat a stratégiákat, amelyek a szenzoros élmények elősegítésére összpontosítanak. Ennek érdekében a pedagógiai és terapeutikus környezeteknek tudatosan kell tervezniük és implementálniuk a szenzorális élményeket, figyelembe véve a gyermekek egyéni igényeit és érzékenységi mintázatait.

Irodalom

- Acevedo, B., Malevicius, R., Fadli, H., & Lamberti, C. (2022). Aesthetics and education for sustainability. *Culture and Organization*, 28(3–4), 263–278. DOI: <https://doi.org/10.1080/14759551.2022.2028147>
- Caldwell, P. (2007). *From isolation to intimacy: Making friends without words*. Jessica Kingsley Publishers.
- Coutts, G., & Eça, T. (Eds.). (2020). *Learning through art: International perspectives* (1st ed.). InSEA. DOI: <https://doi.org/10.24981/978-LTA2020>
- Edwards, B. M., Smart, E., King, G., Curran, C. J., & Kingsnorth, S. (2020). Performance and visual arts-based programs for children with disabilities: A scoping review focusing on psychosocial outcomes. *Disability and Rehabilitation*, 42(4), 574–585. DOI: <https://doi.org/10.1080/09638288.2018.1503734>
- Esling, N. (2024). *Experiments in immersive, one-to-one performance: Understanding audience experience through sensory engagement* (1st ed.). Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003112242>
- Friedman, S. (1993). Accommodation issues in the work place for people with disabilities: A needs assessment in an educational setting. *Disability, Handicap & Society*, 8(1), 3–23. DOI: <https://doi.org/10.1080/02674649366780011>
- Gilman, S. (2007). Including the child with special needs: Learning from reggio emilia. *Theory Into Practice*, 46(1), 23–31. DOI: <https://doi.org/10.1080/00405840709336545>
- Howson-Griffiths, T. (2020). Locating sensory labyrinth theatre within immersive theatres' history. *Studies in Theatre and Performance*, 40(2), 190–205. DOI: <https://doi.org/10.1080/14682761.2019.1663649>
- Mattaini, M. (2020). Creating autistic space in ability-inclusive sensory theatre. *Youth Theatre Journal*, 34(1), 42–54. DOI: <https://doi.org/10.1080/08929092.2019.1633719>
- Mohamed, D., & Azzam, H. (2012). Sensory integration in attention deficit hyperactivity disorder: Implications to postural control. In J. M. Norvilitis (Ed.), *Contemporary Trends in ADHD Research*. InTech. DOI: <https://doi.org/10.5772/28394>
- Ryan, H. E., & Flinders, M. (2018). From senseless to sensory democracy: Insights from applied and participatory theatre. *Politics*, 38(2), 133–147. DOI: <https://doi.org/10.1177/0263395717700155>
- Verlander, F. (2023). On scent in theatre audience research: Sensory mining and olfactory archives. *Contemporary Theatre Review*, 33(3), 218–239. DOI: <https://doi.org/10.1080/10486801.2023.2200176>
- Webb, T. (2023). *Sensory theatre: How to make interactive, inclusive, immersive theatre for diverse*

- audiences by a founder of Oily Cart.* Routledge, Taylor & Francis Group.
- Wheater, C. (2013). *Theatre therapy for children with autism.* Education Masters. Paper 265
- Wilder, T. (1957). The Art of Fiction XVI. *The Paris Review*, 4(15), 36-47.
- Umeda, C. J. (2017). *Community cultural arts participation through sensory friendly theatre: Parent and organization experiences and perspectives.* (Doctoral dissertation, University of Washington). University of Washington Digital Repository.